

Відблиски

Богдан Жолдак

Бордельовим ліхтарем світився університет.

"Коли вже він засяє синьо-жовтими кольорами?" — замріявся й побачив Вітька, який тупцяв сходами.

— Ти вже здав? — я мав надію, що він, на два курси молодший, уже проскочив. То я й поготів.

— Еге, розігнався, — він забухикався од цигарки і, проматюкавшись, прокашлявся. — Оно чув, скількох завалили? Дипломи позабирали, — засумував він, і дим потягнувся йому тоненькою цівкою, міняючись із сизого на синій.

Я чекав, доки він виповзе під червоний промінь і спалахне ним.

Ми зіткнули й зауніверситетилися. Над нами небеснилося й зорілося, доки Вітько не буркнув:

— А технарі будуть перездавати?

— Ні, лише гуманітарники.

— Суки, — виплюнув він з рота залишки диму.

— Чого ти? Вони і в застійні часи вчили біном Ньютона, то він і зараз той самий біном. А ми? "Образ Леніна в пожовтневій літературі".

Обом задокучилося.

— Слухай, — надією забриніла його нова цигарка, — це так лише в універі? Чи й по інших вузах? — По всіх гуманітарних факультетах України — не допускати випускників до посад без переатестації.

Він проматюкався крізь цигарку.

Ми прослизнули до актової зали й пополотніли. Не тому, що на зсунутих столах у півтора метра заввишки лежали екзаменаційні білети. А тому, що за ними сиділа та ж сама комісія: Скрипник, Дубина, Кононенко... і всі інші, чиї прізвища я, слава Богу, до болю знайомі, позабував. Що мимоволі мало не запитав:

— А кому ви самі поздавали переекзаменовку? Га? — але натомість шепнув до Віктора:

— А чого це так багато білетів?

— Цить, це за усі п'ять років навчання, — промимрив він, але зневага в його голосі не подолала здивування.

Так, аби паперовий Монблан затуляв конглава, я підсунувся й потягнув білет. І не втримався, читнув перше питання: "Олекса Десняк. Роман "Десну перейшли батальйони"".

І перш ніж злякатися, вишкірився:

— Що це за переекзаменовка? Це ж антиукраїнський роман! Чому його виставили на іспит? — Вітя смикав за руку й робив очі, страшніші, аніж у нього були. — Десняк же оббрехав Петлюру, що той був ярмарковий злодій і його били в Полтаві за

конокрадство! Отака переатестація?!

— Не може бути, — сполотнів Кононенко. Як і колись, він вражав несподіваним поєднанням свого оперного баритона із невимовною шиплячих.

Узяв білет, довго читав. Презирнувся з Дубиною. Так що я збагнув: ми помінялися ролями — тепер я їх екзаменуватиму! Бо хто уповноважив цю комісію?

— Бачте, — сказав Дубина. І сам презирнувся зі Скрипником. Цієї миті йому було досить, щоби він осягнув. — Ви як фахівець, м-м-м, ви мусите знати, що тут йдеться про першу редакцію роману. Якого свого часу було вилучено в рукописі, й широкий загал його не побачив. Десняк написав другого варіанта, — він перевів зіниці на колег, і ті повільно кивнули. — От і розкажіть нам, будь ласка, м-м-м, чим саме різниться, — він педальнував на шиплячому, — чим різниться перший варіант від другого. Сідайте, готуйтеся.

Купа білетів придавила мене. Й купа екзаменаторів. "Так, — не встигав думати я, бо паніка випереджувала, — значить, роман "Десняк перейшли батальйони", тьху, не його, а її, Десну... "

— Вітю, — підсунувся я ближче, — ти не чув, — шепотів я, — чогось про цей перший варіант? Він де публікувався?

— Отродясь. Я б знав, якби було. Не морочи голову, бо в мене "Заборонений варіант п'єси О. Корнійчука "В степах України"".

— Хіба такий був?..

— Хто й'зна, може, він про всяк випадок крамолу плодив, — засумував пошепки Вітя.

— А друге, знаєш, яке? "Дружні стосунки Сковороди з російською прогресивною думкою доби феодалізму".

І щоби я поймав віри, він показав білет. Й сам не втримався, очима ще раз перевінив написане.

— Твою в дивізію бога душу, — синхронно зірвало ся в нас.

— Не шепочіться там! — озвався Дубина й знову занурився в мовчазну побожність.

"Було б про що шептатися", — поволі впадав я в розпач од того, що переатестацію проводять ті ж самі Десняки з Корнійчуками.

Так пильно я про це подумав, що побачив цих двох по той бік білетної купи поруч із деканом Білоштаном, якого свого часу народ охрестив Дебілоштаном. Одвів з доуки очі і влучив ними у своє друге питання:

"Вірш "Заповіт" Олекси Ющенка".

Я вчепився за парту. Кононенко незворушно споглядав мене, потім, зненацька для себе, стямився:

— Ну, довго ви там оце?

Скрипник також скрипнув кривою посмішкою:

— Просимо, просимо.

Я рушив, сподіваючись, що в останню мить глузд викине мені якусь зачіпу. Не хоче ж він втратити посаду в "УРЕ", тобто в її другому варіанті — "УЕ"?

Однак відчув, що батальйони переходять не Десну, а мене. Кожнісінького їхнього чобота відчув, і навіть тих, хто босоніж.

— Перший варіант роману був основним, — я по-академічному кахикнув, — саме він був відправною точкою у створенні наступного, — завершив я.

Микола Дубина на мить кивнув, і всі вони знову поринули у власний безмір, аби зіставити з ним почуте. Отут і я полинув до себе. Так, що став одразу усіма варіантами Десняка:

— Перший різниться від другого тим, що всі негативні образи тут належали не петлюрівцям, а денікінцям. Наведу приклад: в епізоді гвалтування Марини діяли саме білогвардійці, яких потім замінено на хорунжих і підбунчужних. Марина зайшла до штабс-капітана на посвідку й була люто збезчещена не лише ним, а й усіма п'ятьма його колегами, які причаїлися у ванькирчику, чекаючи слушної нагоди... — Я радісно зазначив, що конглав один по одному оживає, випірнюючи крізь очі на поверхню. — Ганебний цей факт сколихнув усю тодішню Полтаву. Так, що про нього описав і сам Короленко, — перше його листування до влади — це було звертання до Денікіна, а не до червоних комісарів, які вже паплюжили місто згодом. — Тут я напорівся на Вітькові очі.

Вони стали такі круглі, що аж квадратні. — Обурення мас підхопило вчительку Килину, як пише Десняк, учорашню емансипатку, вона прийшла й зажадала пояснень од офіцерні. Де її було згвалтовано також відповідно п'ятьма зуавами.

— Я була дівчиною! — гордо ридала вона. — Не лгіте, панно, — відповів п'ятий з них, — нікакой девчіной ти са мной, па крайней мере, не била".

Ось які були автентичні рядки, вилучені потім пись менником під тиском обставин, які...

— Блискуце! — пробаритонив, цямкаючи, Кононенко.

Вискочивши з універу, я тут же побачив, що він є не бордельним, а фотоліхтарем, перетворюючи на колишні зображення на пурпурові світлини, які по волі проявлялися в розчині повітря. Феномен цей досягався підлим робом: стіни закладу щедро змащені багряною фарбою, ще й ліхтарі осипали їх червоними світлофільтрами. Він був лояльніший за Кремля.

Хапнувши ротом рожевого повітря, я запірнув назад, згадавши про Вітька. Крізь притулені двері я почув, як він виборює Сковороду:

— Прогресивні ідеї Заходу доходили й до Росії. Оскільки її цариця Катерина Друга листувалася з Вольтером... А вже з Катериною спілкувався й наш мандрівний філософ Сковорода.

— Які є тому підтвердження? — поцікавився доцент Гнатюк.

— Народ! Народ свідчить. Наприклад, Самовидець Величко, записуючи з його численних вуст історію... — я глянув у очі Вітькові, й узрів, що вони саме такі, як у мене, коли я провадив Десняка через Десну, — ці факти у вигляді народних оповідок голосять, як Сковорода, зустрівшись з царицею, почув од неї кпини: "— Якщо ти єси Сковородою, то мусиш добряче жарити?"

— Щоби добряче прожарити вашу величність, — не розгубився мудрець, — то потрібна не сковорода. А добрячий вертел!"

Вітя хапнув цигарку до рота, але встиг схаменутися й тицьнути її назад.

— І от нарешті настав час сказати правду: скільки ми будемо терпіти знущання од русифікаторів? Адже справжнє прізвище філософа, провісника світового екзистенціалізму — воно козацьке, наше таки — Пательня. Сковородою його зробили церковні чинуші, записавши отак його до церковно-приходської школи!

Коли ми дійшли до парку, де дерева затулялися од заграви інфрачервоного закладу, обидва одразу лапнули себе за заліковки.

— Ну що, діду?

Ми водномить розгорнули матрикули, і в кожному через усі "задовільно", "добре", "відмінно" стояло, перекреслюючи навскоси: "блискуце!"